

СТАНОВИЩЕ

на дисертационен труд

с автор докторант Ивелин Симеонов Кичуков,
катедра „Финанси кредит“ при СА „Д. А. Ценов“

Изготвено от проф. д-р Стоян Проданов с научна специалност 05.02.05 „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“, регистриран в НАЦИД от 01.12.2018 г., член на Научно жури, определено със Заповед №1234/18.11.2024 г. на Ректора на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Форма на докторантура: Докторант редовна форма

Водеща обучението катедра: Катедра „Финанси и кредит“

Научни ръководители: Проф. д-р Андрей Захариев, катедра „Финанси и кредит, Доц. Д-р Петя Иванова, катедра "Икономика и управление на туризма"

Докторска програма: „Финанси, парично обращение, кредит и застраховка“ (Финанси)

Уважаеми колеги,

Темата на дисертацията на докторант Ивелин Симеонов Кичуков е „Финансово-икономически анализ на стратегическата трансформация на туризма в България“. Настоящото становище е разработено в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България - ЗРАСРБ, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ - ППЗРАСРБ и Правилника за вътрешния ред на Стопанска академия "Д. А. Ценов".

1. Обща информация за докторанта

Докторант Ивелин Симеонов Кичуков се е обучавал по докторска програма към катедра "Финанси и кредит" на СА „Д. А. Ценов“ по научна специалност "Финанси, парично обращение, кредит и застраховка (Финанси)". Докт. Кичуков е роден на 18 септември 1971 година в гр.Бургас. Завършва средно образование през периода 1986-1990г. в ТМТ „Георги Димитров“ гр. Бургас. Има висше образование от Университет „Проф. Д-р Асен Златаров“ - Бургас, специалност „Индустириален Мениджмънт“, ЮЗУ

„Неофит Рилски“ - Благоевград, специалност „Право“ и специалност „Финансов мениджмънт“ от СА „Д. А. Ценов“- Свищов. Понастоящем е Председател на УС на Сдружение „Българска асоциация за туризъм“. Научен ръководител е проф. д-р Андрей Захариев.

2. **Общо представяне на дисертационния труд, преценка на формата и структурата на дисертационния труд.**

Представената за оценяване дисертация е изготвена в класическа структура от три глави. В увода е развита проблемната област на изследване, както следва: актуалност, обект, предмет, теза, цел, задачи, работни хипотези и методология на изследването.

Дисертационният труд е в обем от 184 стандартни страници, вкл. 166 страници основен текст. Структурирана е във въведение, три глави, заключение, списъци за фигурите и таблиците, приложения и библиография. В изложението са представени 23 фигури и 8 таблици. Библиографията съдържа 82 източника. В заключението са представени основните резултати от дисертационния труд. Библиографската справка е по АРА-стил. Коректно са изпълнени изискванията за библиографско цитиране и библиографско описание и е приложена декларация за оригиналност на изследването.

За **обект** на изследването авторът определя туризма в Република България. **Предмет** на научния труд е стратегическата трансформация на туризма в България в условията постепидемично възстановяване.

Изследователската теза, която се формулира в дисертационния труд е: „Форсмажорното въздействие на световната пандемия, породена от болестта COVID-19 налага прецизиране и преоценка на всички досегашни решения за финансиране и инвестиране в туристическия отрасъл в посока оперативно адаптиране и стратегическа трансформация на целия туристически сектор за функциониране по време и след пандемията.“

Целта на разработката е да се дисертацията е да се извърши финансово-икономически анализ и да се предложат решения за оперативно адаптиране и стратегическа трансформация на целия туристически сектор за функциониране по време и след пандемията COVID-19 при отчитане на конкурентните предимства на страната.

Конкретните задачи, поставени в дисертацията са:

Първо. Да се определят аналитични тезисни насоки за конкурентна

трансформация на туризма за увеличаване дела и приноса на отрасъла към растежа на БВП в условия на постепидемично възстановяване.

Второ. Да се изгради методика за приложно изследване на насоките за стратегическа трансформация на туризма в България чрез използване на клиентоцентричен подход в анкетното проучване.

Трето. Да се отчетат, систематизират и анализират резултатите от анкетното проучване, като на тяхна база се обосноват насоки за подобрения в националните стратегически документи за осигуряване на по-висока добавена стойност в отрасъла и по-голям дял в БВП на база абсолютните и относителни международни предимства и дадености на страната.

Следвайки дефинираните по-горе обект и предмет, водеща теза, цел на изследването и поставени научни задачи, дисертационният труд се обвързва на аналитично ниво с тестването на три работни хипотези:

Хипотеза първа. Чрез тезисен подход може да се обоснове адаптивен за пост епидемичното възстановяване набор от идеи и насоки за стратегическа конкурентна трансформация на туризма, което да води до увеличаване дела и приноса на отрасъла към растежа на БВП в условия на пост кризисно възстановяване.

Хипотеза втора. Чрез обосновка на въпросник за приложно изследване с унифициран характер на отговорите по методиката на Ликертовата скала може да се проведе клиентоцентрично анкетно проучване, което да изведе и приоритизира насоки за стратегическа трансформация на туризма в България.

Хипотеза трета. Подобренията в националните стратегически документи, които да осигуряване по-висока добавена стойност в отрасъла и по-голям дял в БВП следва да бъдат основани на анализ на оценка на нагласата на потребителите и доставчиците на туристически услуги в условия на прецизно отчитане на абсолютните и относителни международни предимства и дадености на страната в условия на силна отраслова конкуренция от страна на съседите Гърция и Турция и геополитически предизвикателства.

3. Научна и съдържателна оценка на разработката

С оглед на добре аргументирания научен фундамент, дисертационният труд е структуриран в три основни глави, следвайки класическата структура на академичната разработка, която включва

теоретична част, методологична част и емпирично-приложна част. В първата глава се разглеждат теоретични и проблемни аспекти на националните стратегически документи за развитие на туристическия сектор, като специално внимание се отделя на потенциала за развитие на туризма по Дунавския лимес. В същото време се анализира позитивното влияние на инвестициите в транспортната инфраструктура и транспортната свързаност върху подобряването на достъпа до ключови туристически дестинации, като черноморските курорти, чрез сухопътен и въздушен транспорт. Също така е направен анализ на пазарната капитализация на публично търгуваните туристически дружества на Българската фондова борса от гледна точка на финансовите аспекти.

Във втората глава се развива методология за провеждане на анкетно проучване сред клиенти и икономически оператори в туристическия сектор. Използвайки унифицирана Ликертова скала, се предлага структура и съдържание на анкетата, на базата на която са изведени насоки за стратегическа трансформация на сектора. Основната цел е да се подобрят финансово-икономическите показатели, да се увеличи добавената стойност и да се повиши приносът на сектора към растежа на БВП на България. Авторът също така представя свои тези за подобрения в туристическия сектор и, чрез статистически анализ, оценява степента на възстановяване след пандемията.

Третата глава представя резултатите от анкетното проучване в графичен вид, като са направени основни изводи и е анализирано разпределението на отговорите. На тази основа са формулирани предложения за подобрения в националните стратегически документи, насочени към позитивна трансформация на сектора. Тези предложения са свързани с възможности за подобряване на финансово-икономическите показатели на туристическите оператори, повишаване на клиентската удовлетвореност и увеличаване на входящия туристически поток през цялата година.

В заключението са представени основните резултати от дисертационното изследване, като са направени обобщения и изводи. Приложени са справки с таблици и фигури, както и списък на използваната литература, оформен според стиловите изисквания на АРА.

4. Научни и научно-приложни приноси в дисертационния труд.

Основните изводи от дисертацията показват, че стратегическата трансформация на туризма в България трябва да се основава на дългосрочни инвестиции в инфраструктурата, насочени към подобряване на достъпа до туристическите обекти и развитие на всесезонния туризъм. Авторът идентифицира необходимостта от по-добра координация между държавните политики и частните инвестиции, за да се осигури устойчив растеж на сектора. Докт. Кичуков също така подчертава, че развитието на туризма в България не може да се основава единствено на традиционните продукти, като морския туризъм, а трябва да включва нови форми на туризъм, като културен, здравен и екотуризм, които да отговарят на променящите се изисквания на пазара и предпочитанията на потребителите.

Направените анализи, изведените изводи и обобщения позволяват да се твърди, че е постигнато валидиране на водещите работни хипотези. Постигнатите изследователски резултати могат да се изведат така:

Първо. Публично търгуваните туристически дружества на българския капиталов пазар имат динамична пазарна капитализация и променлив тренд на цени на акциите, което е функция на капиталови позиции и фундаментален финансов анализ. С фокус върху борсови данни за „Албена“ АД и „Златни пясъци“ АД се прави анализ и оценка на борсовия тренд в цените на акциите на трите дружества за период от пет години (2017-2022 год.) и се развива корелационен анализ на борсовите котировки на водещото публично туристическо дружество „Албена“ АД спрямо основен индекс на БФБ. Дескриптивната статистика установява разнопосочния тренд на двете групи масиви с данни – тези за SOFIX и респ. на „Албена“ АД. Коефициентът на вариация е с най-висока стойност за котировките за „Албена“ АД с цена „Минимум“ от 30.55%. Най-ниска е стойността на коефициента на вариация на SOFIX за котировка „Максимум“ от 12.33%.

Второ. Възстановяването на сектора на туризма в България след пандемията е все още трудно постижимо, поради ефекта на множествените кризи. Завръщането на туристите през летния сезон към хотелите по Българското Черноморие отчита влиянието на два фактора – позитивното влияние на вътрешния поток туристи и негативно влияние от войната в Украйна, довело до цялостен отлив на руските и украинските туристи, частично компенсирани с увеличение на румънските туристи. Входящият поток от чуждестранни туристи през силния летен туристически сезон не

отчита подобрение в данните за 2023 г. спрямо 2019 год. Общият спад на гостуващи чужденци е от 2804469 през 2019 г. на 2523508 през 2023 год. (или намаление с 10%). Първоначалните данни за 2024 год. от различни източници сочат противоречиви данни в диапазона за подобрение спрямо 2019 год. до поредна година с по-ниски показатели спрямо тези пандемията.

Трето. Анкетното проучване сред бенчмарк икономически оператори и клиенти извежда множество идеи за подобрения в стратегическите документи за сектора на туризма. Те позволяват както засилване на инструментариума за финансово-икономически анализ и оценка, така и лансиране на ново мото за всесезонна рекламата на дестинация България на международния туристически пазар.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантът е автор на 4 публикации по темата на дисертационния труд, в това число две статии и два научни доклада, които са доказателство за уменията да се популяризират авторските идеи сред общността. Три от публикациите са самостоятелни, а една е в колектив.

6. Оценка на автореферата

Представеният автореферат от докторант Ивелин Кичуков представя успешно в качествен и количествен аспект постигнатото в дисертационния труд. Чрез него авторът потвърждава уменията да анализира и синтезира, да систематизира изводи и препоръки.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Нямам съществени критични бележки и препоръки. Формулирал съм два въпроса към автора на дисертацията:

1. Въз основа на анкетното проучване и резултатите, представени в дисертацията, какви биха били вашите предложения за усъвършенстване на националните стратегически документи, за да се увеличи конкурентоспособността на българския туристически сектор спрямо съседни дестинации като Гърция и Турция?
2. Какви конкретни иновации или инфраструктурни проекти биха могли да бъдат предложени, за да се улесни развитието на всесезонния туризъм в България? Какви биха били потенциалните финансово-икономически ефекти от тях?

8. Обобщено заключение и оценка:

Дисертацията на докторант Ивелин Кичуков под наслов "Финансово-икономически анализ на стратегическата трансформация на туризма в България" представлява задълбочено и актуално изследване, което е фокусирано върху съвременните тенденции и предизвикателства в туристическия сектор на Република България. Туризмът е стратегически сектор за българската икономика, с принос към БВП, заетостта и регионалното развитие. Предизвикателствата пред сектора вследствие на пандемията доведоха до рязък спад в туристическия поток и до сериозни финансови затруднения за икономическите оператори. Това прави темата на дисертацията изключително актуална и необходима за анализ и проучване, тъй като решенията за стратегическо преориентиране на сектора ще определят способността на България да остане конкурентоспособна в глобалната туристическа индустрия.

Въвеждането на концепцията за „стратегическа трансформация“ на туризма отразява нуждата от новаторски подход към планирането и развитието на сектора, който да обхваща както инфраструктурни инвестиции, така и промени в предлаганите туристически продукти и услуги. Фокусът върху пост-COVID адаптацията на туризма в България е също много важен, тъй като възстановяването на сектора трябва да бъде устойчиво и в съответствие с глобалните тенденции за здравеопазване, дигитализация и зелена икономика.

Представеният дисертационен труд за образователната и научна степен „доктор“ притежава изискваните по Правилника за РАС в СА „Д. А. Ценов“ количествени и качествени характеристики, поради което изразявам позитивно заключение – „ЗА“ присъждането на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.8 „Икономика“, докторска програма „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“ (Финанси) на докт. Ивелин Кичуков.

10.12.2024 г.

Рецензент:
/Проф. д-р Стоян Проданов/